

Tézy k rigoróznjej skúške (PaedDr.)

Teória vyučovania SJ

Charakteristika vyučovacieho predmetu slovenský jazyk a literatúru; analýza princípov vyučovania SJ a špecifikácia zručností a návykov utvárajúcich komunikačné kompetencie žiakov (2. st. ZŠ a SŠ) Metodológia uplatňovania teoretických jazykových poznatkov vo vyučovaní slovenského jazyka. Jazykové cvičenia a modernizácia jazykového vyučovania. Problematika vyučovania slovenského jazyka. Uplatňovanie komunikatívneho princípu v štruktúre vyučovacích hodín, rozvíjanie komunikatívnych zručností. Didaktické zásady – vymedzenie pojmu a charakteristika jednotlivých zásad (napr. zásada uvedomelosti a aktivity, zásada názornosti, zásada primeranosti, zásada systematickosti, zásada trvácnosti a iné). Rozvíjanie kľúčových kompetencií v rámci organizačných foriem vzdelávania. Organizačné formy vzdelávania- ich druhy. Vyučovacia hodina, blokové vyučovanie v rámci rozvrhu. Materiálne didaktické prostriedky – učebné pomôcky (vymedzenie pojmu, funkcie, hlavné druhy a ich charakteristika). Materiálne didaktické prostriedky- didaktická technika (vymedzenie pojmu, funkcie, hlavné druhy, podmienky efektívneho využívania).

Fonetika a fonológia

Pojem fonetiky a fonológie a ich vzťahy. Všeobecná a špeciálna fonetika. Fonetická a fonologická abstrakcia. Klasifikácia segmentov spisovnej slovenčiny. Fonologická systematika slovenčiny. Fonetická transkripcia. Segmentálne a suprasegmentálne fonetické javy slovenčiny. Koartikulačné javy, asimilácia, alternácia. Problematika ortoepie slovenčiny.

Lexikológia

Základné otázky lexikológie. Slovo a pojem. Typy významov slov. Otázky lexikálnej sémantiky. Jazykový znak. Jednovýznamové a viacvýznamové slová. Synonymia. Homonymia. Antonymia. Konverzia. Neutrálna a štylisticky príznaková lexika. Typy expresívnych slov. Internacionalizácia lexiky. Aktívna a pasívna slovná zásoba. Podstata binaristickej koncepcie tvorenia slov. Lexikografia, charakteristika jednotlivých typov slovníkov.

Frazeológia

Frazeológia a jej vymedzenie. Frazeologická jednotka (frazéma), jej podstata a vlastnosti. Rozsah a hranice frazémy. Sémantické vzťahy medzi frazémami. Triedenie frazém (sémantické, konštrukčné, podľa funkcie, pôvodu, slovnodruhové, podľa vzťahu k spisovnému jazyku, podľa bázy vzniku). Triedenie frazém podľa vzťahu medzi ich ustálenosťou a variantnosťou, štylistické triedenie, kombinované alebo komplexné klasifikácie frazém. Varianty frazém. Typy aktualizácie frazém. Osobitné skupiny frazém – príslovia a porekadlá. Pranostiky, povrávky, okridlené výrazy. Ustálené prirovnania. súsovia. Z výskumu slovenskej frazeológie.

Morfológia

Slovné druhy a ich morfológické kategórie. Podstatné mená – charakteristika, definícia, klasifikácia. Morfológické kategórie. Systém skloňovania. Deklinácia životných maskulín.

Deklinácia neživotných maskulín. Deklinácia feminín. Deklinácia neutier. Prídavné mená – skloňovanie a stupňovanie. Zámená. Číslovky. Slovesá – plnovýznamové a pomocné. Lexikálno-gramatické a morfológické kategórie sloví. Slovesné tvary a ich tvorenie. Časovanie sloví. Slovesné triedy a vzory. Príslovky. Gramatické (pomocné) slovné druhy, predložky, spojky, častice.

Syntax

Vymedzenie pojmu vetný člen. Princípy klasifikácie vetných členov. Druhy syntagiem. Obsahová a formálna stránka syntagiem. (Spôsoby spájania slov do syntagiem.) Veta. Vymedzenie pojmu veta z komunikačného, gramatického, obsahového a modálneho hľadiska. Gramatické (štruktúrne) typy viet. Typy viet z hľadiska ich komunikatívnej funkcie. Hlavný vetný člen jednočlennej vety. Typy jednočlenných viet. Princípy klasifikácie vedľajších vetných členov. Podstata polopredikatívnych konštrukcií. Druhy polopredikatívnych konštrukcií; prostriedky ich vyjadrovania. Súvetie ako významová a gramatická jednotka. Otázka klasifikácie súvetí. Základné vlastnosti podradovacieho súvetia. Otázka klasifikácie podradovacích súvetí. Zložené súvetie. Základné štruktúry a typy zložených súvetí.

Štylistika

Klasifikácia štýlov spisovnej slovenčiny. Štýlotvorné činitele. Kompozícia textu, makrokompozícia a mikrokompozícia. Atekonika textu

Odporúčaná literatúra

BETÁKOVÁ, V. – TARCALOVÁ, Ž.: Didaktika materinského jazyka. Bratislava 1984.

ČERNÝ, J.: Dějiny lingvistiky. Olomouc 1996.

DOLNÍK, J.: Teória spisovného jazyka. Bratislava 2010.

DOLNÍK, J.: Všeobecná jazykoveda. Bratislava 2010.

ERHART, A.: Základy jazykovědy. Praha 1984

HORÁLEK, K.: Úvod do štúdia slovanských jazyků. Praha 1957

HORECKÝ, J. – BUZÁSSYOVÁ, K. – BOSÁK, J., a kol.: Dynamika slovnej zásoby súčasnej slovenčiny. Bratislava 1989.

HORVÁTHOVÁ, J.: Rozvíjanie vyjadrovacích prostriedkov na hodinách gramatiky v 3. a 4. ročníku základnej školy. Bratislava 1979.

HUBÁČEK, J.: Didaktika slohu. Praha 1989.

CHOMSKY, N.: Jazyk a zodpovednosť. Bratislava 1995

KAČALA, J.: Sloveso a sémantická štruktúra vety. Bratislava 1989

KESSELOVÁ, J.: Morfológia v komunikácii detí. Prešov 2003.

KESSELOVÁ, J.: Rozviazané jazýčky. Prešov 1999, 2000.

KOLLÁRIKOVÁ, Z. – PUPALA, B.: Predškolská a elementárna pedagogika. Praha 2010.

KRÁĽ, Á. – SABOL, J.: Fonetika a fonológia. Bratislava 1989.

KRÁĽ, Á.: Pravidlá slovenskej výslovnosti. Bratislava 1996.

KRUPA, V. : Jazyk – nástroj neznámy. Bratislava 1991.

LIPTÁKOVÁ, Ľ. – KESSELOVÁ, J.: Komunikatívne cvičenia zo slovenského jazyka pre 3. a 4. ročník základnej školy. Prešov 1994.

MIKO, F.: Text a štýl. Bratislava 1970.

MIKO, F.: Význam, jazyk, semióza. Nitra 1994.

MLACEK, J.: Slovenská frazeológia. Bratislava 1977.

Morfológia slovenského jazyka. Red. J. Ružička. Bratislava 1966.

NEBESKÁ, I.: Úvod do psycholingvistiky. Praha 1992.

PALENČÁROVÁ, J. – KESSELOVÁ, J. – KUPCOVÁ, J.: Učíme slovenčinu komunikačne a zážitkovo. Bratislava 2003.

PAULINY, E.: Dejiny spisovnej slovenčiny. Bratislava 1983

PAULINY, E.: O jazyku a štýle slovenskej prózy. Bratislava 1983.

PAULINY, E.: Slovenská gramatika. Bratislava 1981

ŠIMONOVÁ, B., a kol.: SJ na 1. stupni ZŠ netradične. Banská Bystrica 1997.

VAŇKO, J.: Interpretácia jazyka umeleckej prózy. Nitra 1985

ZELINA, M.: Stratégie a metódy rozvoja osobnosti. Bratislava 1996.

Časopisy Kultúra slova, Slovenská reč.

Tézy k rigoróznjej skúške (PaedDr.)

1. Literárna veda vo vzťahu k iným umenovedným disciplínam (lingvistika, história, sociológia, psychológia, estetika, informatika a pod.).
2. Organizácia literárneho diela a dielo v literárnom procese.
3. Vedecké práce z oblasti versológie (exkurz do histórie, súčasné monografie).
4. Literárnovedná metodológia. Základné tendencie vývoja literárnej vedy.
5. Interpretácia umeleckého textu: metodologické východiská a pojmy, trendy a problémy
6. Sústava binárnych opozícií a ich funkcia v texte.
7. Autor, lyrický subjekt, rozprávač, postava v interpretácii.
8. Čitateľská recepcia literatúry. Úroveň a typy recepcie umeleckej literatúry. Proces recepcie a čitateľská prax.
9. Školská interpretácia literárneho textu ako metodický systém poznávania literárneho diela: interpretačné koncepcie a stratégie v teórii a praxi školy, zásady školskej interpretácie literárneho textu, psychologické a pedagogické zretele interpretácie literárneho textu v škole.
10. Komunikatívni vo vyučovaní literatúry: komunikatívni a komunikačná kompetencia žiaka, literárna komunikácia v pedagogickej praxi, metódy vyučovania literatúry z komunikatívneho hľadiska.
11. Literárny text v čitateľskej recepcii. Interpretácia ako dialóg. Segmentácia literárneho textu a jej didaktické úrovne. Literárna tradícia v školskom literárnom vzdelávaní a výchove.
12. Estetická a didaktická informácia v pedagogickej komunikácii. Rozvíjanie literárnych schopností v literárnom vzdelávaní žiakov. Chronológia a charakteristika troch čitateľských kríz.
13. Stredoveký univerzalizmus v kultúre a literatúre a jeho status na slovenskom území.
14. Osobitosť humanistickej poézie a jej interpretačné možnosti.
15. Diela staršej literatúry ako prístupové fenomény k národnému uvedomeniu Slovákov v 19. storočí.
16. Dramatická tvorba v stredovekom, humanistickom, renesančnom a barokovom prostredí.
17. Dobrodružné a cestopisné žánre v konfrontácii s vedeckou a umeleckou literatúrou renesancie a baroka.
18. Romantizmus v kontexte umeleckých smerov 18. a 19. storočia.
19. Varianty byronovského typu romantizmu (titanizmus, démonizmus, satanizmus atď.).
20. Špecifiká slovenskej romantickej literatúry v porovnaní so svetovými trendmi.
21. Mesianistický a pragmatický typ romantickej tvorby.
22. Spoločenská a kultúrna situácia v rokoch 1867 – 1918 – maďarizačná politika vládnuvich kruhov. Situácia v slovenskom národnom hnutí a jeho postupujúca diferenciacia. Kultúrne inštitúcie a spolková činnosť v období literárneho realizmu. Literárne a kultúrne časopisectvo I. a II. vlny literárneho realizmu.

23. Nástup realizmu v slovenskej literatúre – chápanie reality a pojem realizmus. Filozofické východiská realizmu – pozitívna filozofia A. Comta a jej charakteristika. Princíp podobnosti a následnosti vzťahov ako východisko realistického výberu, členenia a spájania javov skutočnosti – dôsledky v oblasti tematicko-motivickej a poetologickej. Porovnanie romantizmu a realizmu a charakteristika ich štruktúrnych rozdielov.
24. Konštitutívne znaky slovenského literárneho realizmu – prestavba veršového systému a druhová a žánrová charakteristika. K periodizácii slovenského literárneho realizmu. Typologická charakteristika I. vlny realizmu a tvorba jej predstaviteľov. Nástup II. vlny realizmu – porovnanie a tvorba jej predstaviteľov. Doznievanie a rozklad realistických princípov v tvorbe J. Jesenského – podobnosť nepodobného a nepodobnosť podobného.
25. Slovenský realizmus a medziliterárny kontext – vzťah k iným literatúram. Literárna veda a kritika v období realizmu. Slovenský realizmus a jeho výskum – prehľad o literárnovednom výskume. O. Čepan a jeho Stimuly realizmu – Čepanov výklad tvorby jednotlivých predstaviteľov realizmu.
26. Vývinové premeny slovenskej literatúry na prelome 19. a 20. storočia – hlasizmus a literárna moderna. Vznik, zdroje a program hlasistického hnutia. Kritika hlasizmu a jeho čechoslovakistickej ideológie. Pojem moderna. Vývinová motivácia symbolizmu v slovenskej poézii a jeho vymedzenie vo vzťahu k hviezdoslavovskému modelu poézie. Pojem znak a symbol. Dve duše v poézii básnickej moderny. Čas v poézii SLM.
27. Vývinové premeny slovenskej poprevratovej poézie v rokoch 1918 – 1945. Básnická tvorba tzv. prechodnej generácie a nástup mladej poprevratovej generácie do poézie. Symbolizmus, vitalizmus, poetizmus a konštruktivizmus v poprevratovej poézii – ich noetika a poetika. Základné črty slovenskej poézie v rokoch 1936 – 1945. Formovanie katolíckej moderny v medzivojnovnej poézii a generačné hnutie nadrealizmu.
28. Premeny slovenskej poprevratovej prózy v rokoch 1918-1945. Kontinuita a rozklad literárneho realizmu v poprevratovom období. Problematika naturalizmu v slovenskej literatúre – koncepcia historizmu a modelovanie času v Jégého historickej próze. Vývinové premeny v tvorbe mladej poprevratovej generácie. Tzv. novorealistická próza a tvorba M. Urbana a J. C. Hronského. Obraz ľavicovej / socialistickej prózy v medzivojnovom období. Tzv. lyrizovaná próza a próza naturizmu a jej literárnovedný výskum. Básnici sujetu a ich tvorba.
29. Literárna veda / kritika v medzivojnovom období – východisková situácia a základné problémy rozvoja vedeckého myslenia na Slovensku. Inštitucionálne základy vedeckého výskumu. Charakteristika pozitivizmu a štrukturalizmu ako základných teoretických modelov vedeckého výskumu v literárnej histórii a literárnej teórii, resp. esejistický pluralizmus v literárnej kritike. Predstavitelia medzivojnovnej literárnej vedy a kritiky a ich dielo.
30. Rozvoj poprevratového divadelníctva a dramatická tvorba v 1. polovici 20. storočia. Divadelná sieť na Slovensku v poprevratovom období – významní režiséri a poprední predstavitelia slovenského profesionálneho herectva. Zástoj ochotníckeho divadla v medzivojnovom období. Vývin drámy v 1. polovici 20. storočia a dramatická tvorba jednotlivých predstaviteľov.
31. Základné vývinové impulzy v slovenskej poézii od roku 1945 po súčasnosť.
32. Vývin slovenskej prózy od roku 1945 po súčasnosť.
33. Vývin slovenskej drámy od roku 1945 po súčasnosť.
34. Obraz a kritika totalitnej moci v dielach súčasných slovenských prozaikov.

35. Ideové východiská uvažovania o postmoderne, základné znaky postmoderného textu a hlavní predstavitelia slovenskej literárnej postmodernity.
36. Vývinové premeny veršovej a prozaickej tvorby pre deti a mládež v rokoch 1918 – 1945.
37. Hodnotové konštanty slovenskej literatúry pre deti a mládež. Detský aspekt – základný atribút literárnej tvorby v šesťdesiatych rokoch.
38. Literatúry ako spôsob kultúrnej komunikácie (medziliterárne spoločenstvá, národné špecifiká a literárny centralizmus, pojmy svetová a národná literatúra).
39. Súčasná svetová literatúra: euroamerický civilizačný okruh, ázijské, africké a i. tradície a súčasné koncepcie (nositelia Nobelovej ceny za literatúru).
40. Súčasná česká literatúra, osobnosti a ich prezentácia vo svetovom literárnom kontexte.

Poznámka: Témy sú výberom problémov zo všetkých dôležitých oblastí literárnej teórie a literárnej histórie. Uchádzač o rigorózne konanie by mal mať dobrý všeobecný prehľad. Pri skúške komisia upriami pozornosť najmä na problémy blízke téme rigoróznej práce.